

ЗАТВЕРДЖУЮ

президентка Державного університету
«Київський авіаційний інститут»

Ксенія СЕМЕНОВА

« 2026 року

ВИСНОВОК

**Державного університету «Київський авіаційний інститут» (далі – КАІ)
про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів Говсєєва
Дмитра Дмитровича на тему «Соціально-відповідальний розвиток
підприємства в умовах інноваційності бізнесу», поданої на здобуття ступеня
доктора філософії за спеціальністю 051 – Економіка**

Витяг

із протоколу № 3 розширеного засідання кафедри економіки
від 22 січня 2026 року

**Присутні на засіданні науково-педагогічні працівники кафедри економіки
ФЕБА:**

головуюча на засіданні – професор кафедри, д. е. н., професор Пілецька С.Т
Васюткіна Н.В.; зав. каф., д. е. н., професор Ареф'єва О.В.; д. е. н., професор
Васюткіна Н.В; д. е. н., професор Касьянова Н.В.; д.е.н., професор Кочетков В.М.; к.
е. н., доцент Андрієнко М.М.; к. е. н., доцент Сафонік Н.П.; к. е. н., доцент Сімкова
Т.О.; аспіранти – Тарасюк Г.А., Столяр Б.Б., Горовий В.М., Оленченко Д.В.

**Присутні на засіданні науково-педагогічні працівники інших кафедр
(підрозділів) КАІ:**

Лелеченко Анжела Павлівна – д. держ. упр., професор, завідувач аспірантури
та докторантури КАІ;

Житар Максим Олегович – д. е. н., професор, декан ФЕБА;

Коваленко Юлія Михайлівна – д. е. н., професор, завідувач кафедри фінансів,
банківської справи та оподаткування, ФЕБА;

Полоус Ольга Вікторівна – д. е. н., професор, професор кафедри маркетингу,
ФЕБА;

Командровська Вероніка Євгенівна – к. е. н., доцент, доцент кафедри
економіки та бізнес-технологій, ФЕБА;

Побережна Заріна Миколаївна – д. е. н., професор, професор кафедри
логвістики Факультету транспорту і логістики.

Серед присутніх 10 докторів економічних наук, 3 кандидатів економічних
наук 1 доктор наук з державного управління, 5 – здобувачів вищої освіти рівня PhD.

Порядок денний:

Обговорення дисертаційного дослідження аспіранта кафедри економіки КАІ Говсєєва Дмитра Дмитровича на тему «Соціально-відповідальний розвиток підприємства в умовах інноваційності бізнесу», поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі 05 – Соціальні та поведінкові науки зі спеціальності 051 – Економіка.

Науковий керівник: д.е.н., професор, в.о. зав. кафедри економіки Факультету економіки та бізнес-адміністрування КАІ – Ареф'єва Олена Володимирівна.

Дисертація виконувалась на кафедрі економіки (економіки) Факультету економіки та бізнес-адміністрування КАІ. Тема дисертації затверджена на засіданні Вченої ради Факультету економіки та бізнес-адміністрування НАУ (протокол № 10 від 24 жовтня 2022 року). Уточнену редакцію теми дисертаційного дослідження затверджено на засіданні Вченої ради Факультету економіки та бізнес-адміністрування КАІ (протокол № 1 від 11 січня 2024 року).

Виступили:

Здобувач Говсєєв Дмитро Дмитрович, який представив презентацію за основними положеннями дисертації «Соціально-відповідальний розвиток підприємства в умовах інноваційності бізнесу», поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі 05 – Соціальні та поведінкові науки зі спеціальності 051 – Економіка.

(Аспірант Говсєєв Дмитро Дмитрович виклав основні положення своєї презентації, акцентуючи увагу на актуальності теми дослідження, предметі, об'єкті, завданнях, науковій новизні на результатах отриманого дослідження).

Після закінчення презентації Говсєєва Дмитра Дмитровича присутніми на захисті фахівцями були поставлені такі запитання:

Запитання до здобувача:

1. **Васюткина Н.В.**, д. е. н., професор, професор кафедри економіки КАІ.

Запитання: У Вашій роботі розмежовується соціальна та корпоративна відповідальність. У чому принципова різниця між цими категоріями саме для транспортного підприємства, і чому вони поєднані в єдину соціально-корпоративну логіку?

Відповідь: Дякую за запитання. Соціальна відповідальність у межах дослідження акцентує те, як підприємство впливає на зовнішнє середовище та як взаємодіє з ним: суспільством, громадами, споживачами, бізнес-партнерами. Це проявляється через соціальні інвестиції, охорону праці, екологічні заходи, благодійні та волонтерські програми, а також через відкритість і прозорість, включно з нефінансовою звітністю. Корпоративна відповідальність, натомість, пов'язана з внутрішньою керованістю, якістю управлінських процедур, етичними стандартами, здатністю забезпечувати стабільність процесів, ресурсів і результатів. Для транспортної галузі це особливо важливо через високу суспільну значущість сервісу, вимоги до безпеки, екологічні ефекти та залежність від інфраструктурних ризиків. Поєднання в соціально-корпоративну логіку є принциповим, тому що в умовах інноваційності бізнесу зовнішні соціальні ініціативи повинні мати організаційно-

управлінське підкріплення: бюджети, КРІ, систему відповідальних, цифрові інструменти моніторингу й контур коригування. Без цього соціальна активність залишається епізодичною, не конвертується у стійкість і не формує конкурентних переваг.

Запитання: чому у вашій моделі доцільно використовувати ESG-підхід як “рамку” соціальної відповідальності? (Слайд 5)

Відповідь: Дякую за запитання.. Базовими компонентами виступають екологічний, соціальний і управлінський контури, що дозволяє комплексно оцінювати відповідальність як систему, а не як набір окремих активностей. Екологічний контур відображає витрати та інвестиції на природоохоронні заходи, екологічні стандарти в логістиці, вплив на довкілля. Соціальний - охоплює соціальні інвестиції, охорону праці, безпеку, взаємодію зі споживачами, персоналом та суспільством. Управлінський - фіксує корпоративні правила, етику, прозорість, нефінансову звітність, механізми контролю і прийняття рішень. ESG є доречним підґрунтям, тому що він задає сучасну міжнародну логіку оцінювання, забезпечує структурність індикаторів і їх порівнюваність. Крім того, ESG полегшує інтеграцію КСВ у стратегічне управління: показники можна пов'язати з цілями, ризиками, інвестиційними рішеннями, а також з вимогами партнерів та клієнтів.

2. **Пілецька С.Т.** д. е. н., професор, професор кафедри економіки КАІ.

Запитання: Чому саме еволюційний аналіз підходів до соціальної відповідальності є важливим для вашої роботи (Слайд 4) ?

Відповідь: Дякую за запитання. Для нас був важливий саме еволюційний аналіз, щоб показати: сучасне трактування соціальної відповідальності не виникло “з нуля”, а є результатом зміни домінант у розумінні ролі бізнесу в суспільстві. Порівняння підходів дозволяє обґрунтувати, чому сьогодні недостатньо фокусуватися лише на прибутковості або разових філантропічних заходах, і чому натомість актуально інтегрувати КСВ у стратегію та бізнес-процеси.

Саме на цьому тлі стає зрозумілою логіка переходу до сучасних рамок як ESG, створення спільної цінності, CSR 2.0, а також необхідність вимірюваності й керованості соціально-відповідального розвитку в умовах цифровізації та інноваційних змін.

Друге питання: Розкрийте, будь ласка, які характеристики та чинники формування соціальної відповідальності є ключовими в умовах інноваційності бізнесу (Слайд 7).

Відповідь: Дякую за запитання. Представлена логіка підкреслює, що соціальна відповідальність у сучасних умовах одночасно є вже нормою поведінки, управлінською практикою і джерелом стійкості. Особливість інноваційного контексту в тому, що підприємства змілись від декларативних заяв до інноваційних соціальних практик, де важливі не «намір» і не «разовість», а сталі процедури, партнерства та вимірюваний ефект. Чинники формування розкрито через два виміри: чинники дії (що запускає соціальну активність - це регуляторні механізми, податкова система, фонди, волонтерство) і чинники забезпечення (що робить її сталою інвестиційна активність, ефективне управління, державно-приватне партнерство, стимули та мотиваційні механізми залучення до розв'язання соціальних проблем). У

такому поєднанні соціальна відповідальність працює як «підсилювач» адаптивності бізнесу, а не як витратний додаток.

3. **Житар М. О.** . е. н., професор, професор, декон ФЕБА КАІ

Запитання: Чим, на вашу думку, пояснюється зміна пріоритетів корпоративної соціальної відповідальності у 2020–2024 рр. (Слайд 15), і як це впливає на управлінські рішення?

Відповідь: Дякую за запитання. Дякую за запитання. Динаміка демонструє, що в кризові періоди бізнес суттєво змінює логіку відповідальності: ресурси та управлінська увага переносяться з традиційних іміджевих напрямів на критично важливі на підтримку держави, армії, гуманітарні ініціативи, збереження зайнятості та стабілізацію команди. У 2022–2023 рр. ця трансформація набуває мобілізаційного характеру, коли соціальна відповідальність перестає бути елементом плану і перетворюється на інструмент реагування на надзвичайні виклики. Підприємство змушене балансувати між соціальною місією та жорсткими ресурсними обмеженнями, тому частина програм або скорочується, або отримує інший формат реалізації.

Управлінськи це означає перехід до пріоритизації програм за критеріями впливу й терміновості, тобто першими фінансуються ініціативи, що прямо підтримують безпеку, безперервність діяльності, кадрову стабільність та довіру ключових стейкхолдерів. Паралельно посилюється внутрішня підтримка працівників як основу конкурентоздатності через соціальні гарантії, заходи з охорони праці, психологічну підтримку, навчання та утримання критичних компетенцій. Водночас екологічні, освітні та довгострокові проєкти часто проходять переоцінку, тобто не обов'язково згортаються, але можуть переноситися, дробитися напевні етапи або інтегруватися в більш економні рішення.

У підсумку зміна пріоритетів - це не відмова від КСВ, а її адаптація до середовища, де зростають ризики, падає прогнозованість і посилюється вимога до підприємства діяти швидко, адресно й прозоро. Саме в такі періоди найбільш чітко проявляється зрілість системи КСВ: чи здатне підприємство зберегти базові стандарти відповідальності та не допустити провалів у критичних соціальних і кадрових напрямках.

Касьянова Н.В., д. е. н., професор, професор кафедри економіки КАІ.

Запитання: Слайд 25 будь-ласка. У вашому алгоритмі оцінки корпоративної відповідальності використано кореляційний аналіз, усунення мультиколінеарності та перевірку адекватності регресійної моделі. Навіщо така «статистична дисципліна» і що вона дає практично?

Відповідь: Дякую за запитання. Важливо уникнути ситуації, коли процес оцінювання зводиться до формального обчислення інтегрального показника без глибокої інтерпретації його змісту та управлінських імплікацій. Кореляційний аналіз у цьому контексті виконує селекційну функцію, дозволяючи виокремити індикатори, що мають реальну пояснювальну силу, та відсіяти ті, які дублюють інформацію або створюють статистичний шум. Подальше усунення мультиколінеарності мінімізує ефект надмірного впливу взаємопов'язаних показників, запобігаючи штучному завищенню ваги окремих блоків оцінки.

Перевірка адекватності регресійної моделі — це, по суті, контроль якості: чи можна довіряти висновку, чи він випадковий і залежить від набору даних. Коли модель адекватна, підприємство отримує не просто місце в рейтингу, а дуже практичну річ через розуміння, які саме фактори дають найбільший ефект і що варто змінювати в першу чергу. Отже, у підсумку йдеться не про формальну статистику для звітності, а про аналітичний інструмент, що дозволяє визначити пріоритетні напрями ресурсного забезпечення з метою реального посилення корпоративної відповідальності, а не її декларативного відображення.

4. **Андрієнко М.М.**, к. е. н., доцент, доцент кафедри економіки КАІ.

Запитання: Слайд 19. У кадровій складовій найбільшу вагу мають коефіцієнт стабільності кадрів (0,38) та прибутковість на одного працюючого (0,34). Чому саме ці два індикатори формують «ядро» кадрового блоку, і як це впливає на управлінські висновки?

Відповідь: Дякую за запитання. Логіка підходу має прикладний характер: у транспортно-логістичній сфері кадровий чинник оцінюється не декларативними характеристиками, а показниками стабільності та продуктивності персоналу. Найвищу вагу надається саме стабільності, оскільки плинність кадрів створює латентні ризики — разом із працівниками втрачаються професійні компетенції, знання процедур, культура безпеки й стандарти якості обслуговування, водночас зростають витрати на адаптацію, навчання та виправлення помилок.

Другий індикатор — прибутковість у розрахунку на одного працівника — виступає інтегрованим показником ефективності трансформації людського капіталу в економічний результат. Він акумулює характеристики продуктивності праці, рівня організації виробничих процесів, витратної дисципліни та спроможності підприємства зберігати ефективність в умовах нестабільності. У структурі моделі відповідні вагові коефіцієнти виконують селекційну функцію: навіть за прийнятних фінансово-технологічних параметрів проблеми з утриманням персоналу або низькою результативністю праці одразу знижують інтегральну оцінку, сигналізуючи про потребу управлінського втручання.

5. **Побережна З.М.**, д. е. н., професор, професор кафедри логістики Факультету транспорту і логістики, КАІ.

Запитання: У межах вашої концепції КСВ що фактично є її «ядром»: ціннісні принципи, набір інструментів (проекти, КРІ, звітність) чи саме управлінські процеси? Чому в умовах інноваційного бізнесу цей вибір стає визначальним? Це СЛАЙД 29.

Відповідь: Дякую за запитання. У межах дослідження ключовим елементом корпоративної соціальної відповідальності визначено управлінські процеси, оскільки саме вони трансформують відповідальність із декларативної категорії у системно організовану практику. Принципи формують нормативну основу (прозорість, етичність, підзвітність), тоді як інструменти забезпечують її операціоналізацію через програми, проекти, систему показників і звітність. Водночас за відсутності процесної інтеграції такі елементи функціонують фрагментарно, що знижує їхню результативність.

Процеси забезпечують системність КСВ: спершу визначається напрям змін і цільова аудиторія, потім виділяються ресурси, реалізуються заходи та регулярно

оцінюється їхній вплив із подальшими коригуваннями. У результаті КСВ переходить у площину управлінської логіки — із чітким планом, бюджетом, відповідальними особами та механізмами контролю.

Інноваційна динаміка бізнесу радикально підсилює значення процесної інтеграції КСВ, оскільки швидкість змін перевищує традиційні формати соціальної діяльності. Цифровізація, ВІ-інструменти та прискорені цикли прийняття рішень вимагають, щоб КСВ функціонувала в аналогічному темпі. Інтегрована у процесну модель, вона стає гнучкою та адаптивною, забезпечуючи своєчасну оцінку ефекту й стратегічне коригування. Без такої інтеграції КСВ ризикує залишитися декларативною.

Сафонік Н.П. к. е. н., доцент, доцент кафедри економіки КАІ.

Запитання: На схемі аналітико-діагностичного блоку, **Слайд 28**, ви розділяєте роботу на моніторинговий, оціночний і прогностичний компоненти та додаєте платформу візуалізації і зворотний зв'язок. Як саме цей блок «перетворює дані на управлінське рішення» і чому важливо, що він завершується коригуванням?

Відповідь: Дякую за запитання. Архітектура блоку побудована з метою уникнення формального підходу до КСВ, коли звітність існує автономно від управлінської практики. Моніторинговий компонент забезпечує систематичний збір внутрішніх і зовнішніх даних — економічних, соціальних та екологічних індикаторів — формуючи стабільну аналітичну базу. Оціночний компонент трансформує ці дані у вимірювані показники, зокрема через CSR-індекс, ESG-рейтинг, бенчмаркінг та інтегральні оцінки впливу, що дозволяє інтерпретувати їх у контексті репутаційних ризиків і програмної ефективності.

Третій етап — це прогнозування, яке допомагає зрозуміти, що станеться далі, якщо умови зміняться. Тут моделюються різні сценарії з урахуванням нових правил, технологій чи можливих криз. Результати подаються у зручному візуальному форматі, щоб керівництво одразу бачило проблемні зони, прогрес і напрями, які потребують уваги.

Завершальний етап у формі зворотного зв'язку та коригування виконує функцію механізму адаптації системи КСВ. Отримані результати інтегруються у подальший цикл управління, що забезпечує перегляд політик, оптимізацію ресурсного розподілу та припинення неефективних заходів. Таким чином, діагностичний блок не обмежується фіксацією стану, а ініціює управлінські рішення, формуючи адаптивність КСВ в умовах інноваційної динаміки.

Сімкова Т.О., к. е. н., доцент, доцент кафедри економіки КАІ.

Запитання: Як сформулювати першочергові управлінські висновки для підприємства, у якого соціальний компонент помітно слабший за корпоративний?

Відповідь: Дякую за запитання. У такій ситуації головний висновок полягає в тому, що проблема зумовлена не дефіцитом соціальних ініціатив, а недостатнім рівнем їх управлінської впорядкованості. Відтак першочерговим завданням є трансформація соціальної активності з реактивного формату у системну програму з чітко визначеними цілями, логікою реалізації та механізмами контролю.

На практичному рівні доцільно розпочати з первинного аудиту, спрямованого на оцінювання фактичних заходів підприємства у сфері взаємодії з персоналом, громадою та довкіллям, а також визначення їхньої результативності.

Наступним кроком є формування портфеля стратегічних пріоритетів (3–5 ключових напрямів), що відповідають специфіці бізнесу та сприяють зміцненню довіри стейкхолдерів. Завершальним етапом є інтеграція цього портфеля в систему управління через визначення відповідальних осіб, КРІ, бюджету та графіка реалізації.

Слід окремо наголосити, що розвинений корпоративний компонент виступає не лише конкурентною перевагою, а й каталізатором прискореного впровадження соціальних ініціатив. За наявності дієвих механізмів проектного управління, бюджетування, регламентування та цифрового контролю відпадає потреба у створенні нової інфраструктури — доцільно інтегрувати соціальні програми в уже функціонуючу систему. Це забезпечує оперативність реалізації, регулярний моніторинг даних і прозору звітність, а також дозволяє чітко ідентифікувати рішення, що формують соціальний капітал, на відміну від тих, які не дають відчутного ефекту.

6. Кочетков В. М., д. е. н., професор, професор кафедри економіки КАІ.

Запитання: Навіщо у сценарному блоці на 33 слайді використовується нечітка логіка та перетворення вербальних оцінок у нечіткі множини? Який сенс це має для управління реальними процесами?

Відповідь: Дякую за запитання. У сфері КСВ сценарне планування має невизначений характер, оскільки оперує не точними кількісними параметрами, а якісними оцінками на кшталт «високий ризик», «помірний ефект», «низька ймовірність». Традиційний математичний апарат не забезпечує коректної обробки таких нечітких категорій. У зв'язку з цим застосування нечіткої логіки дає змогу трансформувати експертні судження у формалізовану, проте адаптивну аналітичну систему.

Механізм функціонування полягає в тому, що кожна вербальна характеристика («високий», «середній», «низький») трансформується у нечітку множину з визначеним інтервалом значень. Такий підхід зберігає зміст експертної оцінки, водночас забезпечуючи можливість її формалізованої математичної обробки: порівняння сценаріїв, розрахунку ймовірностей та вибору оптимальних стратегій. Це особливо релевантно для КСВ, де більшість параметрів — від соціального впливу до репутаційних ризиків — не мають чітко окреслених меж. Практичні переваги полягають у підвищенні реалістичності моделі та зростанні рівня обґрунтованості управлінських рішень.

7. Командровська В.Є. к. е. н., доцент, доцент кафедри економіки та бізнес-технологій;

Запитання: Зі слайду 8 поясніть, у чому полягає управлінська інноваційність у системі соціальної відповідальності та які синергетичні ефекти вона формує?

Відповідь: Дякую за запитання. Управлінська інноваційність КСВ у запропонованій концепції полягає в трансформації відповідальності з автономного напрямку діяльності у інтегрований спосіб управління. Інноваційність виявляється не в окремих практиках, а в синергійній комбінації елементів: етичне лідерство формує нормативну основу, партисипативність забезпечує залученість персоналу, соціальне партнерство розширює ресурсний потенціал через

взаємодію зі стейкхолдерами, інклюзивність підвищує якість управлінських рішень, а гнучкі формати праці сприяють адаптивності системи.

Синергетичний ефект виникає за умов комплексної взаємодії зазначених компонентів, коли КСВ інтегрується в управлінську систему та сприяє підвищенню ефективності управління ризиками й змінами. У результаті формуються три взаємопов'язані наслідки: зростання адаптивності через налагоджений зворотний зв'язок зі стейкхолдерами; зниження поведінкових і репутаційних ризиків завдяки прозорості правил і розподілу відповідальності; посилення інноваційної спроможності через залученість персоналу. Таким чином, КСВ виконує функцію каталізатора стійкості, довіри та розвитку.

11. Полоус О.В. д. е. н., професор, професор кафедри маркетингу КАІ.

Запитання: Як підприємству практично використовувати оптимістичний, реалістичний і песимістичний сценарії: що змінюється в діях управлінців підприємств?

Відповідь: Дякую за запитання. Сценарії задають режими управління, де змінюються масштаби програм, темп інвестицій і пріоритети ресурсів. В оптимістичному режимі підприємство може запускати нові ініціативи, розширювати соціальні інвестиції, масштабувати екологічні та цифрові рішення, посилювати партнерство з громадами і формувати “бренд відповідальності”. У реалістичному сценарії фокус переноситься на підтримання стабільного рівня і поступове нарощування: інвестиції помірні, але системні, з контролем ефективності. Песимістичний режим не означає повне згортання КСВ: він означає збереження критичних програм (охорона праці, безпека, мінімально необхідні соціальні зобов'язання), контроль репутаційних ризиків і підготовку плану відновлення, щойно умови стабілізуються. Тобто сценарії дозволяють підприємству не діяти хаотично, а мати заздалегідь підготовлені набори рішень.

Після відповідей на запитання виступили:

Науковий керівник – д.е.н., проф., в.о. зав. кафедри економіки КАІ Ареф'єва Олена Володимирівна.

Особливою рисою сучасного етапу розвитку економіки є те, що інноваційність бізнесу, цифровізація та зростання вимог стейкхолдерів радикально підвищують значущість соціально-відповідального розвитку підприємства як фактора довіри, стійкості та конкурентоспроможності. У таких умовах соціальна та корпоративна відповідальність перестає бути допоміжною комунікаційною функцією і дедалі частіше виступає управлінським інструментом, який впливає на кадрову стабільність, репутаційний капітал, партнерські взаємини та здатність підприємства витримувати турбулентність середовища.

Структура дисертаційної роботи обумовлена її логікою та метою і являє собою цілісний комплекс послідовних наукових розробок, що включають теоретичні узагальнення, уточнення понятійного апарату, методичні підходи до оцінювання та практичні рекомендації щодо формування і реалізації моделей соціально-відповідального розвитку підприємства в умовах інноваційності бізнесу. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків; Загальний обсяг роботи складає 290 сторінок, у т. ч. основний текст

займає 210 сторінок. Список використаних джерел налічує 186 найменувань.

Рівень теоретичної та практичної підготовки Говсеєва Д.Д. характеризує його як професійного науковця, працездатного, вимогливого до себе, з достатнім рівнем загальної ерудованості, вмінням логічно мислити та проводити критичний аналіз проблем, а також робити виважені висновки. Говсеєв Д.Д. володіє методами наукових досліджень, вміло їх використовує в науково-дослідній роботі.

У дисертаційному дослідженні Говсеєвим Д.Д. опрацьовано значну кількість вітчизняних та іноземних джерел із проблематики соціально-відповідального розвитку підприємства в умовах інноваційності бізнесу. Про достатній рівень обізнаності з науковими результатами досліджень у світовому контексті свідчать опрацьовані здобувачем літературні джерела. Говсеєв Д.Д. в дослідницькій роботі проявив себе як кваліфікований науковець, який вміє самостійно ставити і вирішувати теоретичні та практичні задачі, показав високу працездатність.

Рівень апробації та публікаційної активності здобувача є достатнім та відповідає встановленим вимогам. Основні положення дисертації відображено у 20 наукових працях, серед яких є публікація у виданнях, що індексуються Scopus / Web of Science Core Collection, одноосібний розділ у колективній монографії, статті у фахових виданнях України та тези доповідей у матеріалах науково-практичних конференцій. Така представленість результатів у науковому просторі свідчить про належну апробацію, актуальність і наукову значущість одержаних висновків.

У цілому слід зробити висновок, що виконане Говсеєвим Д.Д. дослідження має достатньо високий рівень наукової новизни та практичного значення і заслуговує високої позитивної оцінки. Дисертація є самостійним науковим дослідженням, спрямованим на вирішення актуальної і складної задачі.

За час виконання дисертаційної роботи Говсеєв Д. Д. проявив себе як кваліфікований науковець, працездатний, вимогливий до себе, з достатнім рівнем загальної ерудованості, умінням логічно мислити та проводити критичний аналіз проблем, а також формувати обґрунтовані висновки. Здобувач володіє методами наукових досліджень та вміло застосовує їх у науково-дослідній роботі, демонструючи здатність самостійно ставити та вирішувати теоретичні й прикладні завдання.

Викладені в дисертаційній роботі наукові положення, висновки та пропозиції є аргументованими і достовірними. Це підтверджується опрацюванням значної кількості вітчизняних та іноземних джерел з проблематики соціально-відповідального розвитку підприємства в умовах інноваційності бізнесу, повнотою використаної інформаційної бази, обґрунтуванням результатів дослідження з використанням розрахунків, а також відображенням змісту роботи у публікаціях і доповідях на наукових і науково-практичних заходах. На сьогодні значна частина розробок здобувача знайшла практичне застосування, що підтверджує прикладний характер і корисність запропонованих підходів.

У цілому слід зробити висновок, що виконане Говсеєвим Д. Д. дослідження має достатньо високий рівень наукової новизни та практичного значення і заслуговує позитивної оцінки. Дисертація є самостійним науковим дослідженням, спрямованим на вирішення актуальної та складної задачі розвитку підприємств

через інтеграцію соціальної та корпоративної відповідальності в управлінські механізми інноваційного бізнесу.

Спираючись на викладене, можна зробити висновок, що за рівнем виконання та науково-практичним значенням дисертаційна робота Говсеєва Дмитра Дмитровича на тему «Соціально-відповідальний розвиток підприємства в умовах інноваційності бізнесу» повністю відповідає встановленим вимогам щодо робіт, представлених на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 – Економіка, а її автор заслуговує присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 – Економіка.

Рецензенти дисертаційної роботи, які наголосили на позитивних аспектах дослідження та висловили свої побажання і зауваження:

Пілецька С.Т., д.е.н., професор, проф. кафедри економіки КАІ.

Сучасне бізнес-середовище перебуває під впливом стрімких технологічних трансформацій, що супроводжуються потребою в забезпеченні економічного зростання в умовах інноваційності бізнесу. Одночасно економічна нестабільність, посилена військово-політичними ризиками, зумовлює дестабілізацію фінансових і виробничих процесів як на рівні окремих підприємств, так і в цілих секторах економіки.

У таких умовах особливої ваги набуває розробка нових підходів до організації діяльності підприємств, які забезпечать ефективне використання ресурсного потенціалу, його гнучкість, інноваційність і адаптивність до змін середовища. Відповіддю на ці виклики є перехід до моделей сталого розвитку, зокрема через інтеграцію принципів соціально відповідального управління та інноваційної діяльності.

У контексті інноваційності бізнесу зростає значення концепції соціальної та корпоративної відповідальності як елемента стратегічного управління, що сприяє стабілізації функціонування підприємств та стимулює впровадження нових підходів до залучення персоналу, партнерства з громадськістю, екологічних ініціатив та етичних стандартів. Саме формування інтегрованої системи соціальної відповідальності, здатної адаптуватися до викликів інноваційного середовища, створює умови для довготривалого конкурентного успіху.

Таким чином, дослідження Говсеєва Д.Д. на тему «Соціально-відповідальний розвиток підприємства в умовах інноваційності бізнесу», спрямоване на поглиблення теоретико-методичних основ і формування науково-практичних рекомендацій щодо стратегічного управління соціальною відповідальністю, є надзвичайно актуальним. Воно відповідає сучасним потребам забезпечення сталого економічного розвитку через синергію інноваційного потенціалу та соціальної значущості бізнесу.

У межах дисертаційного дослідження Говсеєва Дмитра Дмитровича узагальнено сучасні підходи до соціально відповідального розвитку підприємств, розроблено теоретико-методичні засади оцінювання рівня їх соціальної та корпоративної відповідальності, а також обґрунтовано наукові підходи до формування стратегій її реалізації в умовах інноваційної трансформації бізнесу.

У роботі висвітлено систему принципів, моделей та механізмів, що забезпечують формування й розвиток соціально відповідального потенціалу підприємства. Зокрема, наголошено на важливості управлінської інноваційності як чинника, що інтегрує соціальні, економічні та екологічні аспекти у процесі стратегічного управління.

Наукові положення, висновки та пропозиції, сформульовані в дисертації, є теоретично обґрунтованими та підтвердженими результатами комплексного аналізу, що включає критичне осмислення літературних джерел, емпіричні дослідження, економіко-математичне моделювання та практичну верифікацію. Практична цінність авторських розробок підтверджується фактом їх впровадження у діяльність окремих підприємств і організацій, що засвідчено відповідними документами про апробацію. Отже, представлені в дисертації результати є надійною основою для подальшого застосування в теорії та практиці соціально відповідального управління розвитком підприємства в інноваційному середовищі.

Завдяки глибокій обробці здобувачем широкого масиву теоретико-методологічних підходів та статистичних матеріалів, що охоплюють базові аспекти функціонування підприємств в умовах інноваційного розвитку, соціальної відповідальності бізнесу, а також принципів оцінювання ефективності їх стійкості, стало можливим:

Дисертаційна робота відповідає сучасним викликам трансформаційної економіки та потребам сталого розвитку. У роботі комплексно розглядається багатокомпонентний процес соціально відповідального розвитку підприємства в умовах інноваційного бізнес-середовища, що надає дослідженню вагомості як у теоретичному, так і в практичному вимірах.. Автор продемонстрував високий рівень опанування методологічного інструментарію та здатність до розроблення й обґрунтування інноваційних підходів у сфері соціально відповідального розвитку підприємств..

Рівень теоретичної та практичної підготовки Говсеєва Д.Д. свідчить про його становлення як компетентного та зрілого науковця, якому притаманні висока працездатність, самодисципліна, широкий науковий світогляд, розвинене логічне мислення та здатність до критичного осмислення наукових проблем, а також уміння формулювати обґрунтовані й змістовні висновки. Говсеєв Д.Д. упевнено володіє сучасним методичним інструментарієм наукових досліджень і результативно застосовує його під час виконання науково-дослідної роботи.

Узагальнюючи результати, можна стверджувати, що наукове дослідження, виконане Говсеєвим Д.Д. відзначається високим рівнем новизни та має вагоме практичне значення. Представлена дисертаційна робота є самостійною науковою працею, спрямованою на розв'язання важливої комплексної науково-прикладної проблеми, що підтверджує її актуальність та обґрунтовує високу позитивну оцінку.

Спираючись на вищесказане можна зробити висновок, що за рівнем свого виконання, науково-практичним значенням дисертаційна робота Говсеєва Дмитра Дмитровича на тему «Соціально-відповідальний розвиток підприємства в умовах інноваційності бізнесу» повністю відповідає вимогам щодо робіт, представлених на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 – Економіка, а її автор заслуговує присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 Економіка.

Васюткіна Н.В., д.е.н., професор, професор кафедри економіки КАІ.

Сучасне бізнес-середовище функціонує в умовах стрімких технологічних змін, цифровізації та посилення конкурентного тиску, що вимагає від підприємств високого рівня гнучкості й здатності оперативно адаптуватися до нових викликів. У таких умовах інноваційність бізнесу набуває ключового значення, водночас ставлячи перед підприємствами завдання не лише впровадження нових технологій, а й інтеграції екологічних та соціальних аспектів у стратегію розвитку.

За цих обставин соціальна відповідальність у бізнес-середовищі перестає бути факультативною ініціативою і трансформується в обов'язкову складову ефективної та конкурентоспроможної діяльності підприємства. В Україні ця тенденція набула особливої інтенсивності в умовах повномасштабного вторгнення, коли бізнес активно долучається до підтримки суспільства, зміцнення соціальної стійкості та захисту держави.

Сьогодні корпоративна соціальна відповідальність дедалі більше розглядається як стратегічний інструмент управління, що сприяє формуванню довіри з боку клієнтів і партнерів, підвищенню лояльності персоналу, створенню додаткових конкурентних переваг та забезпеченню довгострокової стабільності розвитку підприємства. У цьому контексті соціально відповідальний розвиток виступає важливим механізмом адаптації до інноваційних трансформацій, який дозволяє підприємствам не лише відповідати очікуванням зацікавлених сторін, а й підвищувати конкурентоспроможність, інвестиційну привабливість та забезпечувати сталість економічного зростання. Тому представлена тема дослідження «Соціально відповідальний розвиток підприємства в умовах інноваційності бізнесу» є надактуальною та своєчасною з огляду на сучасні трансформаційні процеси в економіці та суспільстві.

Отримані Говсеєвим Дмитром Дмитровичем результати дослідження доводять важливість вдосконалення теоретико-методичних засад та практичних рекомендацій щодо розвитку соціально відповідального розвитку підприємства в умовах інноваційності бізнесу. В дисертаційній роботі поглиблено теоретичні засади та розроблено практичні рекомендації щодо оцінювання соціальної відповідальності розвитку підприємства, в основу якого включає такі взаємопов'язані сутнісні етапи: алгоритм оцінки соціальної відповідальності підприємства та об'єктно-суб'єктний підхід до механізму формування інформаційного забезпечення визначення соціальної відповідальності підприємств. Запропонована проектно-цільова модель в межах якої ініціативи плануються й впроваджуються як цілісна архітектура з урахуванням формальних характеристик і часових меж реалізації через взаємозв'язок результатів

Отримані в ході дослідження теоретичні та практичні результати характеризуються значною науковою та прикладною цінністю, оскільки положення, викладені в роботі, систематизовано у вигляді методичних підходів і практичних рекомендацій, придатних для формування та впровадження соціально відповідальної моделі розвитку підприємства, а також удосконалення системи управління персоналом як ключового чинника соціальної стійкості та конкурентоспроможності в умовах інноваційності бізнесу.

З огляду на це, дисертаційна робота має вагоме значення для подальшого розвитку теорії й практики соціально відповідального управління підприємствами,

зокрема в частині забезпечення їх адаптивності, соціальної стійкості та формування довгострокових конкурентних переваг у динамічному ринковому середовищі.

Аналіз змісту анотації та основних положень тексту дисертаційного дослідження Говсєєва Д.Д. засвідчив їхню повну ідентичність в частині формулювання мети, об'єкта, предмета, завдань, положень новизни, висновків до розділів, загальних висновків. Загалом зміст стислої анотації розкриває інформацію про методику дослідження, способи аргументації положень, основні ідеї тексту дисертації.

Анотація не містить інформації, яка була б відсутньою в дисертації. Дисертація та оприлюднена анотація оформлені відповідно до вимог чинного законодавства України. Кількість та якість використаних літературних джерел дозволяє оцінити важливість обраної тематики дослідження.

Проте, не зважаючи на високу наукову та практичну цінність, варто зупинитись на таких дискусійних положеннях: безперечним здобутком автора є проведена експертна оцінка рівня соціально-корпоративної відповідальності досліджуваних підприємств, представлена на с. 219–225 третього розділу дисертації. Водночас, на наш погляд, доцільним було б подати узагальнені результати оцінювання у більш наочній формі (зокрема графічних узагальнень), що дозволило б чіткіше відобразити порівняльні характеристики підприємств і підсилити аналітичну цінність отриманих висновків.

Варто підкреслити, що зазначені вище дискусійні положення не знижують практичної та наукової цінності роботи, яка є значною.

Отримані результати спрямовані на розв'язання актуального наукового завдання у галузі знань «Соціальні та поведінкові науки», що полягає в обґрунтуванні теоретико-методичних засад і розробленні практичних рекомендацій щодо формування і забезпечення соціально-відповідального розвитку підприємства в умовах інноваційності бізнесу.

Я буду підтримувати Говсєєва Дмитра Дмитровича щодо здобуття ним ступеня доктора філософії з галузі 05 – Соціальні та поведінкові науки зі спеціальності 051 – Економіка.

ВИСНОВОК

**про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації
Говсєєва Дмитра Дмитровича на тему «Соціально-відповідальний розвиток
підприємства в умовах інноваційності бізнесу», поданої на здобуття ступеня
доктора філософії з галузі 05 – Соціальні та поведінкові науки
зі спеціальності 051 – Економіка**

Обґрунтування вибору теми дослідження. Соціальна відповідальність займає важливе місце у зміцненні конкурентоспроможності підприємства, забезпеченні стійкого функціонування, оскільки сприяє зниженню як репутаційних ризиків, так і підвищенню довіри споживачів, формуванню інноваційних ринкових ніш, а також посиленню кадрового потенціалу через зміцнення внутрішньої

згуртованості персоналу. Крім того, вона створює передумови для післявоєнного розвитку, ґрунтуючись на накопиченому соціальному капіталі.

Динамічність середовища функціонування і розвитку підприємств, зростання темпів інноваційності бізнесу, масштаб проблем, пов'язаних із соціальною відповідальністю підприємства процесами, пов'язаними із військовими діями, інтелектуалізацією та цифровізацією. В складових соціально-відповідальний розвиток підприємства й недостатнє врахування технологічних доробок при інноваційності бізнесу зумовлюють необхідність формування комплексу механізмів, які б у взаємодії забезпечили стійке функціонування підприємства. Такий підхід має базуватися з урахуванням теоретичних принципів розвитку, удосконаленні організаційних підходів до взаємного доповнення соціальної і корпоративної відповідальності, застосуванні ефективних методів підвищення рівня економічної безпеки в умовах інноваційності бізнесу.

Інноваційний вимір соціально-відповідального розвитку підприємства представляє собою сучасний концептуальний підхід до забезпечення сталого їх функціонування, що поєднує морально-етичні принципи ведення бізнесу з впровадженням інноваційних рішень. Такий підхід орієнтований на формування доданої вартості не тільки для самого підприємства, але й для суспільства в цілому шляхом розширення партнерської взаємодії зі стейкхолдерами та створення гнучких механізмів реагування на зміни зовнішнього середовища в умовах інноваційності бізнесу.

Усе це обумовлює важливість дослідження та вимагає поглибленого висвітлення питань формування соціальної та корпоративної відповідальності в умовах інноваційного розвитку бізнесу, інтелектуалізації процесів адаптації, побудови структурної парадигми соціальної відповідальності і діагностики економічної стійкості підприємств як базису формування їх соціальної відповідальності.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертаційне дослідження виконано згідно з планом науково-дослідних робіт КАІ за темою «Мотиваційне управління економічними системами в умовах інтелектуально-цифровізаційної трансформації» (номер державної реєстрації 0118U004287), в межах якої автором ґрунтовний аналіз передумов реалізації напрямів соціальної і корпоративної відповідальності підприємствах, що дозволило обґрунтувати необхідність врахування впливу динамічних чинників під час удосконалення обумовлюючих складових формування ефективної системи соціальної і корпоративної відповідальності при здійсненні змін.

Тема дисертації відповідає освітньо-науковій програмі «Економіка» з галузі знань 05 – Соціальні та поведінкові науки зі спеціальності 051 – Економіка в КАІ (зокрема, ОК 1.1.2 «Інноваційні методи прийняття рішень в соціотехнічних та соціокультурних системах», ОК 1.1.3 «Когнітивні технології прогнозування стану соціотехнічних та соціокультурних систем», ОК 1.3.3 «Стратегічне управління та інноваційний розвиток підприємства»).

Мета і завдання дослідження. Мета дисертації полягає в поглибленні науково-методичних основ і удосконаленні практичних рекомендацій щодо

формування і забезпечення соціально-відповідального розвитку підприємства в умовах інноваційності бізнесу.

З урахуванням визначеної у роботі мети автором поставлені і виконані такі завдання:

- систематизувати сучасні підходи до визначення сутності, ролі та значення соціально відповідального розвитку підприємства;
- визначити структурні елементи корпоративної відповідальності підприємства;
- розробити структурну парадигму соціальної відповідальності, що ґрунтується на системі соціальної та корпоративної відповідальності підприємства;
- удосконалити науково-практичний підхід до діагностики економічної стійкості підприємств;
- розвинути методичний підхід до оцінювання соціальної відповідальності розвитку підприємства;
- розвинути теоретико-методичний підхід до оцінювання корпоративної відповідальності розвитку підприємств в умовах інноваційності бізнесу;
- розробити науковий підхід до визначення моделей соціальної та корпоративної відповідальності розвитку підприємств;
- удосконалити модель механізму розроблення стратегії при забезпеченні соціально-корпоративної відповідальності розвитку транспортного підприємства.

1. Об'єкт дослідження – процес удосконалення соціально-відповідального розвитку підприємства в умовах інноваційності бізнесу.

2. Предмет дослідження – теоретичні положення, методичні засади і практичні рекомендації щодо формування соціально-відповідального розвитку підприємства в умовах інноваційності бізнесу та система його забезпечення.

3. Методи дослідження. Теоретичною основою реалізації дослідницької мети слугували загальнонаукові та спеціальні методи наукового дослідження, зокрема: *критичний аналіз і синтез* – використовується для осмислення сутності соціальної відповідальності підприємств, обґрунтування її цілей, структурних складових та взаємозв'язків між ними; *структурний аналіз* – для виокремлення п'яти блоків соціальної відповідальності (економічного, правового, корпоративного, соціального та екологічного) та оцінки їхньої функціональної взаємодії; *системний підхід* – для побудови цілісної інтегрованої моделі соціальної відповідальності підприємства та аналізу її впливу на конкурентоспроможність і ефективність; *морфологічний аналіз* – застосовано задля уточнення термінології (визначення «соціальної відповідальності розвитку підприємств», «інноваційна екосистема», «соціальне врядування»); *абстрактно-логічний метод* – для формування теоретичних узагальнень, висновків щодо впливу інноваційної відповідальності на розвиток підприємств; *графічний метод* – як інструмент візуального відображення структурних взаємозв'язків управлінських компонентів; *проектно-цільовий підхід* – застосовується при побудові моделі соціальної відповідальності як інструменту стратегічного управління; *експертний метод* – опосередковано застосовується для обґрунтування показників ефективності, розроблення концептуальних моделей та індикаторів; *метод стратегічного планування* – використовується в межах проектно-цільової моделі для визначення довгострокових цілей і підвищення

ефективності управління; *метод головних компонент* (з використанням пакета *Gretl 1.7.1*) – для визначення вагових коефіцієнтів показників, що характеризують складові економічної стійкості; *метод багатокритеріальної оцінки з нормалізацією та ваговим агрегуванням* – для розрахунку інтегрального індексу соціальної відповідальності; *математичного прогнозування в рамках регресійного аналізу* – для визначення інтегральних показників оцінки взаємовідносин з персоналом, власниками, ефективності функціонування, фінансової надійності, інвестиційної привабливості для корпоративних клієнтів; *структурно-функціональний аналіз* – для побудови логіко-структурної моделі механізму формування стратегії забезпечення соціально-корпоративної відповідальності; *кластеризації в рамках теорії розпізнавання образів* – при ідентифікації підприємств відповідно типу економічної стійкості, для ідентифікації типу стратегії забезпечення соціально-корпоративної відповідальності.

Наукова новизна дослідження: Найбільш важливі результати дослідження, що містять елементи наукової новизни, полягають у такому:

удосконалено:

- модель механізму формування стратегії соціальної та корпоративної відповідальності транспортних підприємств, яка, на відміну від існуючих, побудована на підставі поєднання процедур цілепокладання, стратегічного аналізу та контролінгу з інструментами сценарного прогнозування і вибору стратегічних альтернатив, для забезпечення прийняття обґрунтованих управлінських рішень в умовах невизначеності зовнішнього середовища при впровадженні інновацій;

- науковий підхід до формування комплексу моделей соціальної та корпоративної відповідальності розвитку підприємств, який, на відміну від існуючих, має процесну структуру та включає п'ять взаємопов'язаних блоків: концептуальний, аналітико-діагностичний, формувальний, впроваджувальний і контрольно-коригуючий, що побудовані на єдиній платформі та мають визначені входи, ключові дії та виходи, що разом утворюють замкнений цикл безперервного поліпшення та здатний інтегрувати міжнародні стандарти, національні пріоритети та специфіку функціонування підприємства;

- **структурну парадигму** соціальної відповідальності, що відображає системну взаємодію її економічних, організаційних, екологічних і соціальних складових яка, на відміну від існуючих, передбачає послідовний перехід підприємства від етапу базового дотримання норм до етапу інтеграції соціальної відповідальності в стратегічні рішення, а також поєднує підхід до формування управлінської інноваційності у системі соціальної відповідальності бізнесу, яка реалізується через синергетичне поле, де взаємодія окремих складових (етичне лідерство, партисипативність, соціальне партнерство, інклюзія та гнучкість) породжують додаткові ефекти, які виходять за межі локального впливу кожного елемента;

- **проектно-цільову** модель в межах якої, ініціативи плануються й впроваджуються як цілісна архітектура яка, на відміну від існуючих, сформована на підставі комплексного бачення цілей соціальної відповідальності з урахуванням формальних характеристик і часових меж реалізації через взаємозв'язок результатів, який проявляється через одночасне досягнення економічної результативності, соціальної ефективності та екологічної стійкості, тобто через триєдину логіку

конкурентних переваг та розвиток цифрової економіки визначають пріоритети й темп змін;

набули подальшого розвитку:

– методичний підхід до оцінювання соціальної відповідальності розвитку підприємства в умовах інноваційного бізнесу, який, на відміну від існуючих, включає такі взаємопов'язані сутнісні етапи: алгоритм оцінки соціальної відповідальності підприємства та об'єктно-суб'єктний підхід до механізму формування інформаційного забезпечення визначення соціальної відповідальності підприємств, а також ієрархічне «дерево» вибору показників оцінювання соціальної відповідальності підприємства з урахуванням інноваційних процесів, що дозволяє проводити об'єктивну оцінку соціальної відповідальності підприємств незалежно від їхнього розміру, створює підґрунтя для порівняння, що допомагає підприємствам розробляти ефективні стратегії забезпечення високого рівня конкурентоздатності;

– науково-практичний підхід до діагностики економічної стійкості підприємств, який на відміну від існуючих, визначається сукупністю елементів, що утворюють виробничо-технологічну, фінансово-економічну, організаційно-економічну й кадрову складову вплив яких на економічну стійкість, що дозволяє реалізувати тактичні (стратегічні) заходи щодо забезпечення економічної стійкості в умовах інноваційності бізнесу і сприяє розвитку соціальної та корпоративної відповідальності;

– систематизація сучасних підходів до встановлення ролі і місця соціальної та корпоративної відповідальності, які полягають в поєднанні з іншими бізнес-процесами які, на відміну від існуючих, забезпечують виникнення синергійного ефекту із застосуванням інноваційних рішень заезпечують вдосконалення визначених напрямів діяльності підприємства, перетворюють цінності та відповідальність в каталізатори для новаторських змін шляхом активного впровадження соціальних ініціатив, підприємства стимулюють внутрішні інновації, що сприяє розвитку нових ідей, продуктів та послуг, спрямованих на вирішення суспільних проблем;

- теоретико-методичний підхід до оцінювання корпоративної відповідальності розвитку підприємств в умовах інноваційності бізнесу який, на відміну від існуючих, включає послідовний алгоритм оцінювання корпоративної відповідальності, що передбачає постановку завдання щодо її забезпечення, формування системи критеріїв та вибір методу аналізу, формується модель і перевіряється її адекватність, що дає змогу оцінити результати та використати їх для розробки пропозицій щодо підвищення корпоративної відповідальності підприємства в інноваційному середовищі.

Теоретичне значення. Результатом дослідження є теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення актуального наукового завдання, що полягає в обґрунтуванні теоретичних положень і розробленні науково-практичних рекомендацій щодо формування соціально-відповідального розвитку підприємства в умовах інноваційної орієнтації бізнесу, а також у розробленні комплексного інструментарію діагностики економічної стійкості, оцінювання соціальної відповідальності та корпоративної відповідальності розвитку підприємств в в умовах інноваційності бізнесу, що мають істотне значення для галузі знань 05 – «Соціальні

та поведінкові науки» та спеціальності 051 – «Економіка» та підтверджуються оприлюдненими статтями і тезами, які засвідчують проведення таких досліджень, а також свідчать про особистий внесок здобувача в науку та характеризується єдністю змісту.

Практичне значення одержаних результатів дисертаційного дослідження полягає в можливості використання розроблених в дисертації теоретико-методичні підходів і практичні рекомендації у процесі формування і обґрунтування стратегічних і тактичних рішень щодо забезпечення соціально-відповідального розвитку підприємства в умовах інноваційної орієнтації бізнесу. У межах дослідження отримано такі прикладні результати:

1) розроблено структурні елементи корпоративної відповідальності підприємства як внутрішню компоненту, на підставі якої створюється у стимулюванні його інноваційного розвитку, виступаючи одним із інструментів стратегічного розвитку;

2) сформовано проєктно-цільову модель формування соціальної відповідальності підприємств як інструменту створення довгострокових конкурентних переваг;

3) запропоновано науково-практичний підхід до діагностики економічної стійкості підприємств як базису формування їх соціальної відповідальності в умовах інноваційності бізнесу;

4) побудовано структурну парадигму соціальної відповідальності, що ґрунтується на системі соціальної та корпоративної відповідальності підприємства, що відображає системну взаємодію її економічних, організаційних, екологічних і соціальних складових;

5) запропоновано теоретико-методичний підхід до оцінювання корпоративної відповідальності розвитку підприємств в умовах інноваційності бізнесу;

6) запропоновано розроблений науковий підхід до визначення моделей соціальної та корпоративної відповідальності розвитку підприємств;

7) запропоновано модель механізму розроблення стратегії при забезпеченні соціально-корпоративної відповідальності розвитку транспортного підприємства, який становить органічну складову ефективного функціонування підприємства в умовах сучасного мінливого середовища.

Розроблені в дисертаційній роботі базові положення, підходи, моделі, механізми, рекомендації та висновки були використані: при розробці заходів оптимізації соціальної та корпоративної відповідальності розвитку на підприємствах. Запропоновані в дисертації висновки та рекомендації, які мають прикладний характер, впроваджено в практику діяльності таких підприємств та організацій: ТОВ С,К,С,М, (*довідка про впровадження від 22.12.2025 № 174*); підприємств – учасників Громадської спілки «Кластер циркулярної економіки» (*довідка про впровадження від 17.12.2025 р. № 24-12*); ТОВ «БАСТІОН» (*довідка про впровадження результатів наукової роботи від 19.11.2025 № 96-11*); а також в навчальному процесі кафедри «Економіки» КАІ на бакалаврському рівні при викладанні дисциплін «Економіка і організація інноваційної діяльності», «Соціально-економічна безпека підприємства»; на другому (магістерському) – «Економіка сталого розвитку та відповідальність

бізнесу», «Бізнес-проектування розвитку підприємства» (довідка від 09.06.2025 № 1501/11).

4. Особистий внесок здобувача. Дисертація «Соціально-відповідальний розвиток підприємства в умовах інноваційності бізнесу» Говсєєва Дмитра Дмитровича є самостійною науковою працею, в якій наведено теоретичні положення і висновки, власні ідеї та розробки автора, які дають змогу вирішити поставлені завдання. Здобувач особисто розробив і висвітлив: у науковій праці [26] авторський науково-методичний підхід до діагностики економічної стійкості підприємств в умовах інноваційності; [27] - обґрунтовано структурні елементи соціальної та корпоративної відповідальності підприємства; [28] авторську структурну парадигму соціальної відповідальності, що ґрунтується на системі соціальної та корпоративної відповідальності підприємства; [29] теоретико-практичний підхід до оцінювання соціальної відповідальності підприємства в умовах інноваційності бізнесу; [30] методичний підхід до оцінювання корпоративної відповідальності підприємств в умовах інноваційності бізнесу; [31] - засади формування моделей та концепцій соціальної відповідальності підприємств. [32] - модель механізму розроблення стратегії при забезпеченні соціально-корпоративної відповідальності розвитку транспортного підприємства.

Усі висновки та практичні рекомендації, що винесені на захист, розроблені дисертантом особисто. Використані в дисертації ідеї, положення чи гіпотези інших авторів мають відповідні посилання і використані лише для підкріплення ідей здобувача.

11. Апробація результатів дослідження. Основні положення, ключові ідеї, висновки та практичні рекомендації, сформульовані в дисертаційному дослідженні, були апробовані і представлені на наукових та науково-практичних конференціях, зокрема міжнародних та всеукраїнських: «Бізнес-аналітика: моделі, інструменти та технології» (Київ, 2023); «АВІА-2023» (Київ, 2023); «Сучасні підходи до креативного управління економічними процесами» (Київ, 2023, 2025); «Розвиток економіки та бізнес-адміністрування: наукові течії та рішення» (Київ, 2023); «Rozwój społeczny wobec wartościetyka – technika – społeczeństwo» (Wisla, 2023, 2024); «Управління розвитком економічного середовища в умовах глобальних трансформацій» (Харків, 2024, 2025); «Авіація в ХХІ столітті – Безпека в авіації та космічні технології» (Київ, 2024); «Актуальні проблеми соціально-економічних систем в умовах трансформаційної економіки» (Дніпро, 2025).

12. Публікації. Основні положення та результати дисертаційної роботи знайшли відображення у 19 наукових працях, серед яких 1 стаття у виданні, проіндексованому у базі даних Scopus, одноосібний розділ у колективній монографії, 9 статей у наукових фахових виданнях України, 9 тез доповідей у збірниках за матеріалами конференцій.

Праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Говсєєв Д. Д. Сутність, елементи та складові соціальної відповідальності підприємств. *Бізнес Інформ.* 2023. №10. С. 397–403. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-10-397-403> ISSN 2222-4459.

2. Говсєєв Д. Д. Соціальна відповідальність бізнесу як основа інноваційного розвитку підприємств. *Економічний вісник*. 2023. №3 (83). С. 140-150. <https://doi.org/10.33271/ebdut/83.140> ISSN 2709-6459.

3. Говсєєв Д. Д. Науково-методичний підхід До діагностики економічної стійкості підприємств в умовах інноваційності бізнесу. *Проблеми економіки*. 2024. №4. С. 183–191. <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2024-4-183-191>

4. Говсєєв Д. Д. Методичний підхід до оцінювання соціальної відповідальності підприємства в умовах інноваційності бізнесу. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2024. Том 9. № 3. С. 246 – 251. <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2024-3-43> ISSN 2415-8453 (print). - ISSN 2518-1742 (online).

5. Говсєєв Д. Засади формування моделей та концепцій соціальної відповідальності підприємств. *Економічний аналіз*. 2024. Том 34. № 3. С. 587-597. <https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/view/6178> DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2024.03.587> ISSN 2219-4649

6. Говсєєв Д. Д. Методичний підхід до оцінювання корпоративної відповідальності підприємств в умовах інноваційності бізнесу. *Економічний вісник*. 2024. №3 (87). С. 169-178. <https://doi.org/10.33271/ebdut/87.169> ISSN 2709-6459.

7. Ареф'єва О. В., Говсєєв Д. Д. Механізм формування концепцій та моделей соціальної відповідальності підприємств. *Бізнес Інформ*. 2025. №10. С. 532–542. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-10-532-542> ISSN 2222-4459

Особистий внесок здобувача: обґрунтовано посилення регуляторного контролю ефективність корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) визначається узгодженістю п'яти взаємопов'язаних блоків механізму: концептуального, аналітико-діагностичного, формувального, впроваджувального та контрольнокоригуючого).

Особистий внесок Ареф'євої О. В.: полягає у визначенні і обґрунтуванні принципів ESG, інтегрованої звітності та цифрової аналітики в єдиному адаптивному механізмі КСВ із чітко визначеними входами, виходами та зворотним зв'язком).

Статті в іноземних виданнях

8. Arefiev Serhii, Shevchenko Iryna, Savkiv Uliana, Hovsieiev Dmytro, Tsizhma Yurii. [Management of the global competitiveness of companies in the field of electronic commerce in the conditions of digitalization](#). *Journal of Theoretical and Applied Information Technology*. 2023. Vol.101. No 4. P. 1527-1537. <https://www.jatit.org/volumes/Vol101No4/31Vol101No4.pdf> (SCOPUS). E-ISSN 1817-3195 / ISSN 1992-8645 Q3.

Особистий внесок здобувача: визначено напрями підвищення конкурентоспроможності підприємств за рахунок розширення споживчого ринку, що сприятиме впровадженню соціальної та корпоративної відповідальності завдяки використанню цифрових технологій).

Одноосібні монографії або одноосібні розділи у колективних монографіях:

Говсеєв Д.Д. Корпоративна соціальна відповідальність в системі підтримання конкурентоспроможності та іміджу підприємства на ринку. *Детермінанти інноваційного розвитку соціально-економічних систем в умовах інтелектуально-цифровізаційного простору*: монографія / за ред. О. В. Ареф'євої. К. 7 БЦ, , 2025. С. 227–235. ISBN 978-617-549-499-8 <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-10-532-542>

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

1. Говсеєв Д.Д. Інноваційне управління соціально-відповідальним бізнесом. *Бізнес-аналітика: моделі, інструменти та технології*: матеріали IV Міжнар. науково-практичної конференції. (м. Київ, 1-3 бер. 2023 р.). К. НАУ, 2023. С. 38-40.

2. Говсеєв Д.Д. Детермінанти соціально-відповідального бізнесу в сучасних умовах господарювання. *Сучасні підходи до креативного управління економічними процесами*: матеріали IV Міжнар. науково-практичної конференції. 13-14 травня 2023. К.: НАУ. 2023. С. 51-52.

3. Говсеєв Д.Д. Управління розвитком бізнесу в умовах формування конкурентних переваг. *ABIA-2023*: матеріали XVI міжнар. наук.-техн. конф. (м. Київ, 18-20 квітня 2023 р.). К.: НАУ, 2023. Р. 24.32-24.35.

4. Говсеєв Д.Д. Соціально-відповідальний бізнесу як домінуюча складова розвитку підприємства. *Розвиток економіки та бізнес-адміністрування: наукові течії та рішення*: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції «Міжнар. науково-практичної конференції (м. Київ, 16 листопада 2023 р.). К.: НАУ, 2023.С. 81-83.

5. Novseev Dmytro. Directions for conducting socially responsible business by an enterprise. *Rozwój społeczny wobec wartościetyka – technika – społeczeństwo*: materiał IX Międzynar. interdyscyplinarna konf. nauk. (m. Wisła, 26-28 września 2023 r.). Polska: Politechnika Śląska, 2023. Pp. 75-76.

6. Говсеєв Д.Д. Особливості формування моделі соціальної відповідальності підприємства. *Управління розвитком економічного середовища в умовах глобальних трансформацій*: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 07-09 травня 2024 року). Харків: УПА. 2024. С. 158–162. DOI: 10.33296/second-conf-2024

7. Говсеєв Д.Д. Інновації та соціальна відповідальність: як збалансувати бізнес-цілі з етичними принципами. *Авіація в XXI столітті – Безпека в авіації та космічні технології*: матеріали XI Всесвітнього конгресу. (м. Київ, 25-27 вересня 2024 р.). К. : НАУ, 2024. С. 4.83–4.86. <https://congress.nau.edu.ua/2024/info/Congress-2024.pdf>

8. Говсеєв Д.Д. Взаємозв'язок інноваційної діяльності та соціально-відповідального розвитку підприємства. *Актуальні проблеми соціально-економічних систем в умовах трансформаційної економіки*: матеріали X Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 24 квіт. 2025 р.). Дніпро: ПІБТ УДУНТ, 2024. С. 91–95.

9. Говсеєв Д.Д. Оцінювання соціально-відповідального розвитку підприємств в умовах інноваційної економіки. *Сучасні підходи до креативного управління економічними процесами*: матеріали XVI Міжнар. наук.-практ. конф. (м.

Київ, 15-16 квіт. 2025 р). Київ: ДУ «КАІ», С. 70-73.

10. Говсеєв Д. Д. Інноваційні інструменти забезпечення соціальної відповідальності підприємства. *Управління розвитком економічного середовища в умовах глобальних трансформацій*: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 06-07 лют. 2025 р.). Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2025. С. 179–181.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів основної частини, висновків і списку використаних джерел. Повний обсяг дисертації становить 306 сторінок, із них – 205 сторінок основного тексту. Робота містить 71 рисунки, 22 таблиць, 4 додатки. Список використаних джерел налічує 186 найменувань.

Характеристика особистості здобувача. Під час підготовки дисертаційної роботи Говсеєв Д.Д. проявив себе як творчий дослідник і науковець, здатний самостійно на високому науково-методичному рівні вирішувати наукові та практичні завдання. Він повною мірою володіє сучасними підходами і методами щодо соціально-відповідального розвитку підприємства в умовах інноваційності бізнесу, має належний рівень теоретичної та практичної підготовки.

Оцінка мови та стилю дисертації. Текст дисертації викладено фаховою українською мовою, текстове подання матеріалу відповідає стилю науково-дослідної літератури. Матеріали дослідження оформлені у відповідності до вимог Міністерства освіти і науки України.

Відповідність принципам академічної доброчесності.

Дисертація не містить необґрунтованих запозичень та плагіату. У роботі дотримано правила посилання на джерела інформації у випадку використання підходів, положень, тверджень, відомостей. Надано достовірну інформацію про результати досліджень, джерела використаної інформації.

Рецензенти рекомендують: відповідно до **пп. 15, 16** Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, **пропонується такий склад разової ради:**

Голова ради:

Пілецька Саміра Тимофіївна – д.е.н., професор, професор кафедри економіки Факультету економіки та бізнес-адміністрування КАІ.

Рецензент:

Васюткіна Наталія Володимирівна – д.е.н., професор, професор кафедри економіки Факультету економіки та бізнес-адміністрування КАІ.

Офіційні опоненти:

Лепейко Тетяна Іванівна – д.е.н., професор, завідувач менеджменту, бізнесу та адміністрування Харківського Національного економічного університету ім. Семена Кузнеця (м. Харків, Україна);

Маслак Ольга Іванівна – д.е.н., професор, завідувач кафедри економіки Кременчуцького національного університету ім. Михайла Остроградського (м. Кременчук, Україна);

Прохорова Вікторія Володимирівна – д.е.н., професор, завідувач кафедри економіки та менеджменту Харківського Національного університету ім. Каразіна (м. Харків, Україна).

Усі члени разової спеціалізованої вченої ради не мають реальний чи потенційний конфлікт інтересів щодо здобувача Говсєєва Дмитра Дмитровича (зокрема, є його близькою особою) та/або його наукового керівником).

У результаті попередньої експертизи дисертації Говсєєва Дмитра Дмитровича і повноти публікації основних результатів дослідження

УХВАЛЕНО:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Говсєєва Дмитра Дмитровича тему «Соціально-відповідальний розвиток підприємства в умовах інноваційності бізнесу».

Вважати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Говсєєва Дмитра Дмитровича відповідає спеціальності 051 «Економіка» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року. № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), вимогам пп. 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

Рекомендувати дисертаційну роботу «Соціально-відповідальний розвиток підприємства в умовах інноваційності бізнесу» подану Говсєєвим Дмитром Дмитровичем на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 05 – «Соціальні та поведінкові науки», за спеціальністю 051 – «Економіка».

2. Рекомендувати Вченій раді затвердити склад разової спеціалізованої вченої ради:

Голова ради:

Пілецька Саміра Тимофіївна – д.е.н., професор, професор кафедри економіки Факультету економіки та бізнес-адміністрування КАІ.

Рецензенти:

Васюткіна Наталія Володимирівна – д.е.н., професор, професор кафедри економіки Факультету економіки та бізнес-адміністрування КАІ.

Офіційні опоненти:

Лепейко Тетяна Іванівна – д.е.н., професор, професор завідувач кафедри менеджменту, бізнесу та адміністрування Харківського Національного економічного університету ім. Семена Кузнеця (м. Харків, Україна);

Маслак Ольга Іванівна – д.е.н., професор, завідувач кафедри економіки Кременчуцького національного університету ім. Михайла Остроградського (м. Кременчук, Україна);

Прохорова Вікторія Володимирівна – д.е.н., професор, завідувач кафедри економіки та менеджменту Харківського Національного університету ім. Каразіна (м. Харків, Україна).

Результати голосування щодо рекомендації до захисту дисертації Говсеєва Дмитра Дмитровича:

«за» – 14

«проти» – немає

«утримались» – немає

Головуюча на засіданні:

професор кафедри економіки КАІ,
д.е.н., професор

Саміра ПІЛЕЦЬКА

Секретар засідання:

доцент кафедри економіки КАІ,
к.е.н.

Тетяна СІМКОВА

ПОГОДЖЕНО:

проректор з наукових досліджень та
трансферу технологій КАІ,
д.т.н., професор

Сергій ГНАТЮК